Rapport från Svenska Entomologmötet i Jämtland 28-30 juni 2002

JOHANNES BERGSTEN, SVEN HELLQVIST, ANDERS NILSSON & ROGER PETTERSSON

Trettonde Svenska Entomologmötet, tillika Sveriges Entomologiska Förenings årsmöte 2002, ägde rum i Jämtlands Storsjöbygd. Norrlands Entomologiska Förening stod för värdskapet och Klösta gamla byaskola utanför Lit var möteslokal och natthärbärge . Skolan drivs nuförtiden av byaföreningen som ett vandrarhem och daghem. Det stora och vackra vita trähuset var naturskönt placerat på en kulle med sluttning ner mot Indalsälven.

Under fredagseftermiddagen och kvällen började mötesdeltagarna att anlända och kvällsaktiviteten var ett informellt samkväm med kaffe och smörgås. Flertalet kunde dock inte hålla håvarna i styr utan gjorde kortare exkursioner till fots i omgivningarna för att rekognosera de omkringliggande ängarna och vattendragen. Den fyrtan-

Jämtlands landskapsinsekt Stormhattshumla, ***Bombus consobrinus*** *och stormhatt,* ***Aconitum lococtonum.*** *Foto: Markus Forslund*

Örån var en av första dagens exkursionslokaler. Foto: Bengt Pettersson.

dade reliktmärlan, *Pallasea quadrispinosa* (AN) och vattentramparna *Haliplus fulvus* och *H. lineolatus* (JB) från Indalsälven kan nämnas bland fynden från första kvällen. Ett oannonserat skyfall tog dock musten ur merparten av de insektslystna, och vad som återstod av kvällen ägnades åt mingel och slutlig kvartning för att samla krafter till morgondagen.

Naturmorgon

Lördagen började tidigt för dem som begav sig till Storflon vid Häggenås för att i direktsändning i radios Naturmorgon försöka återfinna den mytomspunna *Xylita livida*, brunkantad brunbagge. Denna olikfotade skalbagge har inte återfunnits i Sverige efter att den finske entomologen Rolf Krogerus hittade tre exemplar och talrikt med larver av arten på just Storflon vid Häggenås den 2 juli 1944. Trots att sex skalbaggssamlare (Mats Jonsell, Stig Lundberg, Per Löfgren, Roger Pettersson, Erik Sahlin och Bert Viklund) var aktivt sökande bland granlågorna, med uppehåll för periodvisa pratstunder med radioreportern, kunde inte baggen återfinnas. Delvis kan misslyckandet bero på att radioprogrammet var i fokus vilket begränsade sökområdet till naturskogsholmar i kanten av reservatet, pga antennernas räckvidd. Trots det var entomologerna överens om att Storflon är en fantastisk lokal som fortfarande har det som den brunkantade brunbaggen behöver, gran-

lågor med violticka. Arten skulle fortfarande kunna ha en förekomst inom detta Jämtländska reservat. Eventuellt är det större chans att hitta arten under senhösten då de vuxna baggarna övervintrar för att ha en tidig flygtid under det efterkommande året. En del annat intressant hittades under sökningen, bla kortvingen *Olisthaerus megacephalus* (MJ) en nordlig, naturskogsanknuten och rödlistad (missgynnad) art.

Föredrag

Lördagsförmiddagen var avsatt för fyra landskapsrelaterade föredrag av både botanisk och entomologisk natur. Lars-Åke Bäckström, från Jämtlands Botaniska Sällskap, var först ut med att berätta om Jämtlands botaniska kapital och hur föreningen går till väga för en landskapsomfattande inventering av Jämtlands kärlväxtflora. Man utgår bl a från utvalda provrutor ur rikskogstaxeringens rutnät.

Efter det gavs ordet till Anders Nilsson som gjort en djupdykning ner i Jämtlands historia över verksamma entomologer. Axel Frisendahl var en framstående skalbaggssamlare som växte upp i Jämtland och gjorde många intressanta fynd i Ragundatrakten i början av seklet, bl a de rara arterna *Trachypachys zetterstedti* och *Boros schneideri*. Han dog ung av en kombination av TBC och spanska sjukan. Anton Jansson och Thure Palm var mycket framstående skalbaggssamlare från Sydsverige som tidigt reste i Jämtlands fjälltrakter och dokumenterade hur överraskande rik faunan var. Palm tjänstgjorde under senare delen av 40-talet vid skogsskolan i Bispgården, och passade då på att färdigställa flera klassiska arbeten om traktens skalbaggsfauna. Palm fick under denna tid besök av den finländske entomologen Rolf Krogerus som 1944 gjorde det märkliga fyndet av skalbaggen *Xylita livida* vid Storflon i Häggenås socken (se ovan). Av i Jämtland bosatta skalbaggssamlare bör också framhävas den nyligen avlidne Jean Robert Bergvall, huvudsakligen verksam i trakten av Revsund. Inom dipterologin spelade skåningen Oscar Ringdahl en avgörande roll för utforskandet av den jämtländska faunan, framför allt i fjälltrakterna. I samma trakter dokumenterade Björn Petersen från Uppsala fjärilsfaunan ur ett mer ekologiskt perspektiv. Skogslandets fjärilar har dokumenterats främst genom Harald Eriks-

Deltagarna samlade på Byaskolans trappa Foto: Markus Forslund

sons idoga samlande, som bl a resulterat i ett fjärilsmuseum på Hucksjöåsen.

På det följde Lars Säwedal från Ragunda som berättade om fjädermyggsforskning i Jämtland och då framförallt världsgiganten Lars Brundins (1907-1993) bidrag till vetenskapen. Brundin beskrev bl a flera nya arter av fjädermyggor ifrån jämtländskt material: *Chaetocladius flexidens*, Brundin 1947; *Limnophyes jemtlandicus*, Brundin 1947; *Pseudosmittia restricta*, Brundin 1956. Brundin fick även hjälp med insamling av fjädermyggor utav Tage Borgh och Alexander Määr. Slutligen berättade Bengt Pettersson från länsstyrelsen om intressanta miljöer och reservatsbildning i länet.

Eftermiddagsexkursioner – Hårkvallarna, Handog och Rödhällflon

Efter en stadig lunch så var det dags för exkursion på eftermiddagen. Exkursionsmålen hade valts ut av våra kontakter i botaniska sällskapet och förhandskunskaperna om insektslivet på dessa lokaler var närmast obefintliga. Bengt Pettersson presenterade tre alternativ.

De flesta åkte till Hårkvallarna, guidade av Lars-Åke Bäckström Lokalen Ligger intill Indalsälvens biflöde Hårkan och är en gammal slåtteräng med artrik, kalkpåverkad kärlväxtflora. Ängen hålls öppen med årlig naturvårdsslåtter. Ett ihållande regn medförde dock att besöket blev ganska kortvarigt, slaghåvsförhållandena var allt annat än idealiska, flygaktiviteten ett minimum och följaktligen det entomologiska utbytet mycket ringa. Deltagarna gladdes ändå åt att få se blommande brunkulla, *Gymnadenia nigra* (Jämtlands landskapsblomma), på ängen och jämtlandsmaskros, *Taraxacum crocodes*, på åstranden. Renfanefjädermottet, *Gilmeria ochrodactyla*, (BG, Ny för Jä) togs i närheten av Häggenås.

Några personer for till ett skogsområde vid Handog, som är ett objekt för tänkbar reservatsbildning. Det var en naturskog med stora naturvärden, där det fanns t.ex. grova asplågor och asphögstubbar. Dessutom fanns grandominerad naturskog där flera granlågor innehöll larver av mindre barkplattbagge, *Pytho abieticola* (RP), en rödlistad (sårbar) skalbaggsart som har ett fåtal kända Jämtländska förekomster.

En sista mer akvatiskt och myr-inriktad grupp följde med Bengt Pettersson till Rödhällflon, ett rikmyrkomplex med Örån alldeles bredvid. Diverse fynd av framförallt mer väderoberoende akvatiska insekter gjordes varav följande kan vara nämnvärda; Flera mindre myrstackar av den håriga hedmyran, *Formica* (*Coptoformica*) *exsecta* (JB) fanns på myren och den vackert tecknade bladbaggen *Chrysomela collaris* (MJ, FG) kröp omkring bland markväxande vide. De av kalkutfällning vitfärgade vattensamlingarna på myren var tämligen artfattiga men vår enda sant vattenlevande spindel *Argyroneta aquatica* (JB) var liksom öronbaggen *Dryops anglicanus* (JB, BA) talrik på några ställen. Den mycket sällan funna lilla strandskinnbaggen *Micracanthia fennica* (AN) hittades i ett exemplar. Arten har en mycket begränsad världutbredning och är överallt sällsynt. I Sverige är arten känd från sex tidigare fynd i Up, Jä och Nb. Örån var en mycket artrik och tilltalande skogså. Flera av våra mer kalkkrävande sländor levde här som nattsländan *Wormaldia subnigra*, den stora bäcksländan *Dinocras cephalotes*, och dagsländorna *Ephemera danica*, *Metretopus borealis* och *Baetis muticus* (JB, det. POH). Arbetade man lite med vattenhåv och stövlar bland stenar och mossa i vattnet och sedan tog fram vannan och förstoringsglaset fick man fram de båda bäckbaggarna *Elmis aenea* och *Limnius wolckmari* (AN, JB). Under tillbakatraskandet över myren kunde ett tiotal exemplar av den sällsynta och vackra orkidén vaxnycklar, *Dactyloriza incarnata ochroleuca*, beskådas och i skogskanten överblommade guckuskor, *Cypripedium calceolus*. Föränderlig blåvinge, *Plebeius idas* (JB), trotsade regnet och sågs flygande.

Årsstämman

Efter hemkomst, upptorkande, och en stärkande middag väntade så SEF:s årsstämma under ledning av mötesordförande Anders Nilsson. Den fortsatta finansieringen av Entomologisk Tidskrift är för tillfället under kontroll men på lång sikt saknas fortfarande stabila bidragsgivare. Entomologiska Sällskapet i Lund hälsade oss välkomna till årsmötet 2003 som alltså hamnar i Skåne. Eftersom inga förslag inkommit på värdig mottagare av markägardiplomet kommer inget att delas ut i år. Alla lokalföreningar uppmanades att diskutera frågan och försöka ta fram

Offerdalsberget. Foto: Markus Forslund

förslag till nästa stämma. Boken Sveriges Landskapsinsekter har gått runt ekonomiskt och det som säljs från och med nu blir ren vinst. Drygt 2000 böcker har sålts och cirka 1000 finns kvar i lager. Styrelsen informerade om det fortsatta arbetet med projektet Handledning för insektsstudier. Det kommer i första hand att bli en webbaserad publikation och Mats W. Pettersson är sedan i höst anställd och jobbar för fullt med projektet. Det informerades också om planerna på ett webbaserat rapportsystem, för i första steget kärlväxter och storfjärilar, i likhet med ”Svalan”, det rapportsystem som redan finns för fåglar (se http://svalan.environ.se/rappsyst/index.htm). Det är Artdatabanken som ansvarar för projektet och SEF:s roll blir, förutom att vara med vid planerandet kring projektet, att informera och få entomologer i landet att rapportera till systemet. En punkt som diskuterades ganska länge utan att komma till någon slutgiltig lösning var tankarna på att revidera Catalogus så att även en tidsdifferentiering av fynden finns med. Det skulle vara mycket värdefullt både för vår allmänna kunskap och för länsstyrelser mm. En annan aspekt är att det skulle kunna uppmuntra och inspirera fler till insektsstudier och rapporteringar om man tex kan göra nya ”kvartalslandskapsfynd”. Revideringen är dock ett mycket stort jobb. Styrelsen informerade också om att arbete pågår med att ta fram kataloger för fler insektsgrupper och att göra dem tillgängliga på SEF:s hemsida (www.sef.nu).

Efter årsmötet var det pubkväll och till ölen fick vi höra Kjell Antonsson berätta om ett projekt i Östergötland som ämnar inventera dagfjärilar i länet och till hjälp ta allmänheten, skolor, föreningar och privatpersoner. Projektets beundransvärda mål är dels att få fram detaljrik information om dagfjärilarnas utbredning men också att öka intresset och kunskapen för insekter bland allmänheten och därmed försöka åtgärda problemet med den dåliga återväxten av entomologer i landet. Insektspratandet fortsatte sedan till fram på småtimmarna innan de sista gick till kojs.

Heldagsexkursioner – Offerdalsberg, Långan & Frösön/Rödön

På söndagen var det heldagsexkursion. Återigen

Första fyndet av gulbukiga jättevapenflugan ***Stratiomys chamaeleon*** *sedan 1952 gjordes under mötet. Foto: Johannes Bergsten.*

Kalkblekemyr intill Gråmäraforsen i Långan - fyndlokal för månstrandlöpare, ***Bembidion lunatum.*** *Foto: Mats Jonsell.*

presenterades några olika alternativ av våra lokala exkursionsledare och tre grupper bildades.

En grupp styrde kosan mot VNV till Offerdalsberg, ett naturreservat med sydbranter och högörtängar. Några mindre skurar förekom men inte alls samma heldagsregn som under lördagens exkursioner och solen tittade faktiskt fram en stund. Branterna var rika på blommande nordisk stormhatt, *Aconitum lycoctonum*. Där visade sig Jämtlands landskapsinsekt, stormhattshumlan, *Bombus consobrinus*, (MF) oblygt upp sig. Med sitt förlängda snyte är denna humla starkt knuten till stormhatten för pollen och nektar. I Sverige förekommer stormhattshumlan endast inom stormhattens utbredningsområde, från Härjedalen till Lule Lappmark. Långhorningarna stor frågeteckenbock, *Brachyta interrogationis*, (ES) och blåbock, *Gaurotes virginea* (ES), hittades också vid Offerdalsberget.

En andra grupp besökte några lokaler vid Långan inom Aspås socken, nordväst om Lit. Staffan Åström från Jämtlands botaniska sällskap guidade. Dels gjordes ett besök vid Långans biflöde Nävran, med bland annat raningsmarker intill ån, skogspartier med rika inslag av asp och en rikmyr med riklig förekomst av myrbräcka, *Saxifraga hirculus*. Bland insekter som påträffades mellan regnskurarna kan nämnas den ganska sällsynta rovstekeln *Pemphredon flavistigma* (SH, ny för Jä), som höggs fram ur en död asp. Gråkantad pärlemorfjäril, *Boloria thore* (RA), och gulfläckig glanssmygare, *Carterocephalus palaemon* (RA), båda arter med nordlig utbredning, observerades också vid Nävrans strandbrink liksom den mycket ovanliga kortvingen *Thinobius crinifer strandi* (HL det. SL), känd endast ifrån Vs, Hr och Jä i Sverige. Vidare sågs diverse flugor i skogsgläntorna, bl a parasitflugan *Trixa caerulescens* (SH) och blomflugan *Rhingia borealis* (SH), en typisk norrlandsart. Sedan besöktes Gråmäraforsen i den oreglerade Långan. På blommande hundkex i strandvegetationen sågs ett par exemplar av den vackra, men sällsynta och rödlistade (starkt hotad) gulbukiga jättevapenflugan, *Stratiomys chamaeleon* (SH). Enligt rödlistans artfaktablad är inga svenska fynd kända efter 1935! Efter kontroll i riksmuseums samlingar uppdagades dock ett senare fynd från Vg 1952. Det var helt klart mötets roligaste och tyngsta upptäckt.

Arten är inte ovanlig i äldre samlingar och möjligen kan minskat strandbete haft negativ inverkan på den akvatiska larvens habitat. Vid ån sågs också makaonfjäril, *Papilio machaon* (SH), och den ganska ovanliga blomflugan *Blera fallax* (SH). Några hundra meter från ån fanns en blekemyr, en miljö som endast förekommer i utpräglade kalktrakter. Stora delar av myren saknade vegetation och lyste vit av utfälld kalk. Bland spridda tuvor i kanten och på vegetationslösa ytor av sprucken kalkbleke sprang talrikt med den rödlistade (sårbar) jordlöparen månstrandlöpare, *Bembidion lunatum* (HL). Arten är markerad som försvunnen från Jämtlands län i rödlistan då senaste fyndet gjordes 1965. Kalkbleke är ett tidigare okänt habitat för arten som anses som mycket ovanlig och främst är känd ifrån å- och älvbankar vid tex Klarälven i Värmland och Mjällån i Medelpad. Håkan Ljungberg meddelar dock att han under en resa i anslutning till entomologmötet observerade arten på 6 lokaler i Jämtland och 1 lokal i Härjedalen (ny för Hrj). Han drar slutsatsen att arten helt klart är förbisedd, p.g.a. att den är aktiv senare på sommaren än de andra *Bembidion*-arterna.

En sista vattenskalbaggsintresserad grupp åkte mot Rödön och Frösön i Storsjön. På Frösön besöktes vad som skulle kunna vara typlokalen för dykarbaggen *Hydroporus eljasi* (lokalbeskrivningen är inte så exakt). Namnet anses numera höra till en färgform av *Suphrodytes dorsalis* som dock inte återfanns denna dag. I ett skogskärr vid basen av Rödöbron hittades dock den ovanliga dykaren *Laccornis oblongus* (2 vuxna (JB) och en larv (AN)) som utanför Sk, Öl och Go är sällsynt men i just Jämtland har flera kända lokaler. Flera lokaler besöktes på Rödön och Dvärsätt. Intressanta fynd härifrån inkluderar bla dykarbaggarna *Agabus biguttulus* (JB, Ny för Jä); *Hydroporus discretus* (BA), ovanlig i norr, endast en tidigare känd jämtlandslokal och här på sin absoluta nordgräns; *Hydroporus notabilis* (AN), en nordlig boreal/arktisk art; *Hydroporus scalesianus* (JB), en mycket liten, förmodligen förbisedd, *Hydroporus*-art och vattenbrynsbaggen *Ochthebius alpinus* (BA), en nordlig, nyutskiljd art.

Med dessa exkursioner avslutades så mötet i Jämtland. Vi hade inte tur med vädret men vi i Norrlands Entomologiska Förening vill hjärtligt tacka alla deltagare för att ni, trots en för många lång färdväg, mötte upp och gjorde årsmötet till en minnesvärd och mycket trevlig tillställning. Vi vill också ge ett stort tack till Lars-Åke Bäckström, Bengt Pettersson och Staffan Åström från Jämtlands botaniska sällskap och för att ni ställde upp med guidning på exkursionsmålen och med föredrag om Jämtland.

Koder för insamlare, observatörer och det.:
RA=Reine Andersson, BA=Bertil Andrén, JB=Johannes Bergsten, MF=Markus Forslund, FG=Folke Gabrielsson, BG=Bert Gustafsson, SH=Sven Hellqvist, POH=Per-Ola Hoffsten, MJ=Mats Jonsell, HL=Håkan Ljungberg, SL=Stig Lundberg, AN=Anders Nilsson, RP=Roger Pettersson, ES=Erik Sahlin.